KS. MARIAN BORZYSZKOWSKI

Studia Warmińskie
XIV (1977)

DRUGI TOM *ENCYKLOPEDII KATOLICKIEJ*

Rec.: *Encyklopedia Katolicka*. Praca zbiorowa pod redakcją Feliksa Gryglewicza, Romualda Łukaszyka, Zygmunta Sułowskiego. Tom II. Lublin: Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego 1976, 1424 kol.

Z końcem 1976 r. ukazał się drugi tom *Encyklopedii Katolickiej*. Od wydania drukiem tomu pierwszego upłynęły trzy lata. Wyczekiwanie na kolejne tomy *Encyklopedii Katolickiej* ma swoje dodatnie i ujemne strony. Z jednej strony zdaje się ono gwarantować jak najlepsze opracowanie hasła, z drugiej jednak strony od momentu opracowania hasła do jego druku upływa kilka lat, w czasie których niejedna treść hasła, a zwłaszcza odnotowana przy nim literatura, traci na aktualności. Nie jest w stanie jej zabezpieczyć nawet troskliwa opieka redakcyjna poszczególnych działów encyklopedii. Wspominam o tym, gdyż przy niektórych hasłach omawianego tomu możnaby podać i nowsze pozycje bibliograficzne (np. przy hasłach: Bartąg, T. Bensch). Sprawę tę winna mieć na uwadze przy następnych tomach zarówno redakcja *Encyklopedii Katolickiej*, jak i autorzy haseł.

Tom drugi zawiera hasła od Bar do Centuriones. Dzięki zastosowaniu dwuszpaltowego układu graficznego i udanemu krojowi czcionki, na 712 stronach tomu udało się pomieścić stosunkowo dużo materiału. Ocena doboru haseł nie jest prosta. Nie zawsze kryteria doboru haseł redakcji *Encyklopedii Katolickiej* i czytelnika są zbieżne. Redakcja, dobierając hasła, podchodzi bardziej uniwersalistycznie, gdyż musi uwzględniać ogół przyszłych czytelników. Często jest również ograniczona możliwościami technicznymi, edytorskimi, potrzebą zachowania proporcji itp. Inaczej na dobór haseł patrzy czytelnik tomu, bardzo często subiektywnie, poprzez swoją dyscyplinę nauki, zainteresowania, poszukiwane hasło lub też aktualnie potrzebną mu informację. Przy pisaniu recenzji trzeba mieć na uwadze obydwa stanowiska. Biorąc je pod uwagę sądzę, iż dobór haseł w drugim tomie *Encyklopedii Katolickiej* powinien zadowolić nawet wymagającego czytelnika. Wniosek ten wyprowadzam po zapoznaniu się z treścią tomu i z porównania z *Lexikon für Theologie und Kirche* z wydawnictwa Herdera, z którego zapewne wielu czytelników *Encyklopedii Katolickiej* wcześniej korzystało. *Encyklopedia Katolicka*, mimo iż ukazał się dopiero jej drugi tom, w doborze i opracowaniu haseł, wychodzi z wyżej wymienionym leksykonem zwycięsko. Oby dorównała mu jeszcze w terminach wydawniczych.

Na dobór haseł wywarło duży wpływ ich powiązanie z problematyką chrześcijańską, chociaż kryterium to zostało potraktowane bardzo szeroko. Skutkiem tego ujęte zostały nie tylko hasła ściśle chrześcijańskie, jak Boże Ciało, Boże Narodzenie, lecz również inne, na pierwszy rzut oka mające wydźwięk geograficzny lub polityczny, np. Belgia, Bułgaria, w których to hasłach opracowane zostały m.in. dzieje tamtejszego chrześcijaństwa i jego wpływu na kulturę narodową, albo też w jakimś zakresie związane ze współczesną ideologią chrześcijańską, np. Big-beat, Black power.

W omawianym tomie znalazło się wiele ważnych haseł z zakresu teologii, filozofii, prawa, historii Kościoła i sztuki, liturgii i duszpasterstwa. Poszczególne hasła, przy daleko posuniętej specjalizacji ze strony autorów, zostały omówione rzeczowo, bez zbędnej drobiazgowości. Podane w nich zostały różne stanowiska i interpretacje omawianych poglądów. Daje się zauważyć silne oddziaływanie ekumenizmu przy opracowywaniu wielu haseł oraz dobra orientacja autorów opracowań w skomplikowanej problematyce Kościoła Wschodniego.

Sporą część tomu zajmują hasła biograficzne. Redakcja *Encyklopedii Katolickiej* zatroszczyła się nie tylko o podanie życiorysów osób, które z racji swej działalności są ogólnie znane w świecie, lecz również o liczne zastępy polskich teologów, filozofów, kanonistów, kaznodziejów, działaczy katolickich, którzy swą twórczością zapisali się na trwale w dziejach katolickiej kultury i nauki polskiej, a o których najczęściej brakowało informacji w dotychczas wydanych słownikach lub leksykonach.

Na uwagę zasługuje sposób opracowania w *Encyklopedii Katolickiej* hagiografii,

swym ujęciem wykraczający poza ramy przyjęte nawet przez specjalistyczne leksykony hagiograficzne. Np. przy haśle św. Barbara omówione zostały następujące zagadnienia: kult w Kościele Powszechnym i w Polsce, święto, kościoły, relikwie, twórczość liturgiczna, imiona, wpływ na folklor polski, bractwa, ikonografia.

Wśród haseł tomu drugiego, niektóre, ze względu na tematykę, jak i na obszerny zakres zbiorowego opracowania, zasługują na szerszą uwagę. Mam tu na myśli m.in. hasła barok, benedyktyni, Biblia, Bóg, Boże Narodzenie. Są to hasła opracowane zbiorowo i wieloaspektowo. Hasło np. barok zostało ujęte w następujących punktach: duchowość, w sztuce sakralnej, w liturgii, w muzyce, w literaturze religijnej, w piśmiennictwie teologicznym. Inne hasło Bóg, zostało opracowane przez ponad 30 autorów i ujęte na ponad 100 kolumnach druku. Pozwoliło to na ujęcia zagadnienia Boga w religiach pozachrześcijańskich, w Starym i Nowym Testamencie, we filozofii, w teologii, i jej dziejach, w literaturze polskiej oraz na omówienie psychologicznego uwarunkowania idei Boga. Takie obszerne potraktowanie tego hasła sprawiło, iż jego opracowanie można przyrównać do monografii.

Zagadnienia filozoficzne zostały omówione nie tylko w takich hasłach jak byt, celowość, lecz również w innych, które swoją tematyką są powiązane z filozofią w różny sposób, jak np. behawioryzm, białko, bioetyka, biogeneza, biologia, bioplazma.

W tomie drugim znalazło się również szereg haseł, dotyczących problematyki warmińsko-mazurskiej. Umieszczone zostały m.in. biografie W. Barczewskiego, A. Batorego, T. Benscha, R. Bilitewskiego, M. Binnewalda, S. Biskupskiego, A. Bludaua, Brunona z Kwerfurtu, E. Buchholza, J. Bursche oraz informacje na temat następujących miejscowości: Barciany, Barczewo, Bartąg, Bartoszyce, Biskupiec Reszelski, Bisztynek, Braniewo. Umieszczenie tych haseł w *Encyklopedii Katolickiej* należy odnotować z zadowoleniem. Opracowanie jednak niektórych haseł, po zapoznaniu się z ich treścią, sprawia pewien niedosyt. Mam tu na myśli chociażby biografię ks. Walentego Barczewskiego. Zbyt słabo została wyeksponowana jego rola i działalność w życiu politycznym Polaków na Warmii. Z przytoczonego wykazu prac Barczewskiego nie wiadomo, które z nich wyszły jako książki, które jako artykuły, a które są dziś w ogóle niedostępne i znane tylko z tytułów. Szkoda też, że nie podano pseudonimu Wiarosława. W haśle A. Bludau omówiono tylko działalność naukową biskupa warmińskiego. Słabo wypadło Braniewo, zwłaszcza okres, w którym należało ono do Polski, jak i rola tego miasta w dziejach polskiej nauki i kultury. Przy haśle tym podano sporo drugorzędnej literatury.

Daje się zauważyć sporo błędów korektorskich, których możnaby z powodzeniem uniknąć, gdyby przed drukiem hasła przejrzał ktoś obeznany w problematyce regionalnej. W rezultacie z błędami podano nazwy miejscowości Galiny, Giławy, nazwisko Boenigk, słowo Deutschordensland. Dom konwertytów założył biskup Potocki w Braniewie nie w 1772, gdyż już w 1740 r. przeniósł się do wieczności, lecz pół wieku wcześniej. Razi również informacja, iż dekanat biskupiecki „ma 14 parafii". Owszem miał, kiedyś, ale nie obecnie.

Te drobne niedociągnięcia nie powinny przesłaniać całości, jakim jest wydanie drugiego tomu *Encyklopedii Katolickiej*. Wynagrodziło ono trud zespołu autorskiego i redakcyjnego, jak również oczekiwania czytelników.

Na końcu chciałbym zwrócić jeszcze na jeden walor omawianego tomu. Jest bardzo chrześcijański, a zarazem bardzo polski. Dostarcza tak bardzo potrzebnych informacji o wierze, religii, Kościele, a zarazem świadczy jak one mocno powiązały się z dziejami, kulturą i nauką Polski.